
MIF - OLAM HAQIDAGI QADIMGI ODAMNING ILK TASAVVURLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7823724>

Rasulov Z.I.

DSc BuxDU dotsenti (DSc Rasulov Z.I. dotcent of BSU)

Ahrorova Nigina

BuxDU 2-kurs magistri (2nd course master of BSU)

Annotatsiya

Ushbu maqolada miflar va ularning insoniyat taraqqiyotida tutgan o'rni, qadimgi insonlarning olam haqidagi fikr va mulohazalari, olimlarning asarlarida keltirilgan misollar. Bundan tashqari qadimgi odamlarning qarashlari negizida paydo bo'lgan miflarga misolla va mifshunos olimlar haqida ma'lumotlar berilgan. Renessans davrining mifologiyaga qanday aloqasi borligi, mifologik maktablarning shakllanish va miflar haqida ingliz va o'zbek olimlarining fikrlari keltirilgan.

Kalit so'zlar.

Mif, xalq epic ijodi, mifologiya, xalq og'zaki ijodi, uyg'onish davri, xoreografik, allegoriya g'ori. folklor, arxaik,

Abstract

In this article, myths and their role in the development of humanity, the thoughts and opinions of ancient people about the world, and the examples given in the works of scientists. In addition, examples of myths that arose based on the views of ancient people and information about mythologists are given. The relationship of the Renaissance to mythology, the formation of mythological schools, and the opinions of English and Uzbek scientists about myths are presented.

Key words.

Myth, folk epic, mythology, folklore, renaissance, choreographic, folklore, archaic, mythology, anthropogenic myths, renaissance, cave of allegory.

Аннотация.

В этой статье мифы и их роль в развитии человечества, мысли и мнения древних людей о мире и примеры, приведенные в трудах ученых. Кроме того, приведены примеры мифов, возникших на основе взглядов древних людей и сведений о мифологах. Представлено отношение Ренессанса к мифологии, формирование мифологических школ, мнения английских и узбекских ученых о мифах.

Ключевые слова.

Миф, народный эпос, мифология, фольклор, ренессанс, хореография, фольклор, архаика, мифология, антропогенные мифы, ренессанс, пещера аллегории.

Mifologiya (mifologik tasvirlar) tarixan xalqlar jamoaviy ongining birinchi shakli, diniy, amaliy, ilmiy, badiiy bilim elementlari haligacha bir-biridan ajratilmagan va ajratilmagan dunyoning yaxlit manzarasidir. Xalq ogʻzaki ijodi tarixan xalqning birinchi badiiy (estetik) kollektiv ijodi (ogʻzaki, ogʻzaki-musiqiy, xoreografik, dramatik) hisoblanadi. Agar mifologiya antik davrning jamoaviy "dingacha boʻlganligi" boʻlsa, unda folklor ham til kabi umumiy muallifsiz savodsiz xalqning sanʼatidir.

Mif - bu jamiyatda asosiy rol oʻynaydigan hikoyalardan tashkil topgan folklor janri, masalan, ertaklar yoki kelib chiqishi afsonalari. Miflarning asosiy qahramonlari odatda xudolar, yarim xudolar va boshqa gʻayritabiiy shaxslar kabi odamlar boʻlmaganlardir. Biroq, boshqalar ham afsonani tasniflashda odamlar, hayvonlar yoki kombinatsiyalarni oʻz ichiga oladi. Kundalik odamlarning hikoyalari, garchi koʻpincha u yoki bu turdagi etakchilarning hikoyalari, afsonalardan farqli oʻlaroq, odatda afsonalarda mavjud. Afsonalar baʼzan afsonalardan ajralib turadi, chunki afsonalar xudolar bilan bogʻliq boʻlib, odatda tarixiy asosga ega emas va uzoq oʻtmish olamida, hozirgi zamondan juda farq qiladi.[11,327]

Mif - olam haqidagi qadimgi odamning ilk tasavvurlari boʻlsa-da, u nima bilandir ifodalangan, soʻz vositasida bayon qilingan boʻlishi kerak. Ana shu tarzda soʻz bilan bayon qilingan ifodalangan tasavvurlar, qadimgi odamning olam haqidagi inonch-eʼtiqodlarini oʻzida aks ettirgan, jamlagan, boshqalarga namoyish etilgan yoki hikoya qilib berilgan axborot mifdir. Mifologik tasavvurlar xalq udumlarida eʼtiqodiy inonch tarzida, qadimgi sanʼat asarlaridagi ramziy chizgilarda ifodalangan tasviriy koʻrinishdan tashkari ogʻzaki hikoya, afsona yoki rivoyatga oʻxshab jonli ijro orqali aytib ham berilgan. Zero, professor B.Sarimsoqov toʻgʻri qayd qilganidek, variatlilik, ogʻzakilik, anonimlik kabi folklor asarlariga xos xususiyatlar mifda ham mavjud boʻladi. Demak, mif oʻzbek xalq nasrining qadimiy janrlaridan biridir.

Miflar, avvalo, qadimiyligi bilan diqqatni tortadi. Eng qadimgi davr folklorida ibtidoiy tasavvurlar asosida yaratilgan miflar xalq ogʻzaki poetik ijodining ilk mahsulidir. Aniqrogʻi, xalq epik ijodining ilk namunalari boʻlgan miflar taʼsirida

keyinchalik afsona, ertak, qo'shiq, topishmoq, doston singari boshqa janrlar shakllangan.[5, 102]

Miflar folklordagi dastlabki ijod namunalari bo'lgani uchun juda sodda shaklda, qisqa hajmda yaratilgan. Ularda ibtidoiy insonlarning borliq, olam jumboqlari, tabiat va koinot sirlarini bilishga intilishi, bu boradagi ilk tasavvurlari va xulosalari, xudolar, pahlavonlar, o'simliklar va hayvonlar olami, ayrim narsalarning paydo bo'lishi haqidagi qarashlari o'z ifodasini topgan. Miflarda olam va uning yaralishi, boshqarilishi haqidagi ilk tushunchalar xayoliy uydirma orqali bayon etilgan. Real voqea-hodisalarning qanday yuz berishini hali tushunib etmagan, ongi juda past bo'lgan ibtidoiy inson ularni tangri-ma'budlar haqidagi qarashlari, tasavvur-tushunchalari asosida talqin qilgan. Shu tariqa miflar og`zaki ijod mahsuliga aylangan. Ular tarkibidagi epik motivlar og`zidan-og`izga ko'chib, yangi-yangi miflar yuzaga kelishiga zamin yaratgan. Boaa-bora ular afsona, ertak, doston singari janrlar syujetidan ham o'rin olgan. Mavzu doirasi, asosan, olamning, osmon jismlarining, odamning yaralishi, tabiat hodisalarining qanday yuz berishi, ularning tangrilar tomonidan boshqarilishi izohidan iborat bo'lgan miflarda turli ma'budlar obrazining keltirilishi, samayoritgichlari hamda tabiatdagi stixiyali kuchlarning jonlantirilishi tufayli muayyan darajada badiiylik borligidan nishona beradi. Shu ma'noda ular xalq og`zaki poetik ijodi janrlaridan biri hisoblanishiga asos bo'ladi. Miflarda talqin va tasvir fantastika, xayoliy uydirma, badiiy to'qimaga asoslanadi. Lekin ularda badiiy to'qima ongsiz kechgan.

Miflar vaqt belgisi jihatidan hamisha olis o'tmishga borib taqaladi. Ularda tasvirlangan voqelik vaqt (zamon) e'tiboriga ko'ra faqat o'tmishga daxldordir. Mifda bayon qilinayotgan voqeaning nihoyatda qadimiy o'tmishda bo'lib o'tganligiga alohida urg`u beriladi. Miflar tuzilishining juda soddaligi, voqelikni oddiy bayon qilishi, odatda, syujetining konflikt asosiga qurilishi, mantiqan ezgulik va yovuzlik o'rtasidagi kurashni tasvirlashi, ezgulik g'alabasini tarannum etishi bilan xarakterlanadi. Makon belgisiga ko'ra esa jahondagi eng qadimgi insonlar yashagan manzillar bilan tutashadi. Maishiy-funkstional qamrovi ibtidoiy insonning olamni bilishga bo'lgan ijtimoiy-ruhiy ehtiyoji, intilishi bilan belgilanadi.

Turli millatlar tillarida "mif" leksemasiga berilgan ta'riflar asosida u o'zaro qiyoslansa, ingliz, nemis va fransuz tillarida mifga berilgan izoh-ta'riflar o'rtasida o'xshashliklarni ko'rish mumkin. Rus tilidagi izoh ham qisman yuqoridagilarga mos keladi. O'zbek tilida esa mif koinot, tabiat, o'simliklar bilan bog'liq qarashlar majmui deb ta'riflangan.[12]

Miflar ibtidoiy madaniyatning negizi, olamni idrok etishning ilk asosiy vositasi, badiiy tafakkurning ibtidosi edi. Barcha folklor janrlari singari miflarda ham soʻz etakchi oʻrinni egallaydi. Mifning ijodkori – xalq. Faqat unda ibtidoiy insonlarninggina bilimi, ruhiy kechinma va tushunchalari aks etadi. Ijod qilinish jarayoni gʻayrihuuriy holda kechgan. Anonim ijodkorning oʻzi tushunmagan hodisani talqin etish, uni bilishga va tushunishga intilish istagi asosida gʻayriixtiyoriy tarzda ijod qilingan miflarda eng qadimgi folklor xususiyatlari namoyon boʻladi.

Miflar qatʻiy kompozistiyaga ega emas. Shuningdek, ular professional ijrochilikka asoslanmaydi. Uni bilgan kishi oʻzi istagan shaklda zarur oʻrinda aytaveradi. Mana shuning uchun miflar keng ommalashmagan va ommaviy ijro etiluvchi janr emas.

Miflar axborot beruvchilik vazifasini bajaradi. Ular koʻpincha biror voqea-hodisaning kelib chiqishiga (masalan, quyoshning paydo boʻlishiga) kishilarni ishontirish maqsadida aytiladi. Shuning uchun uning bayon qilinishida aytuvchining pafosi muhim ahamiyat kasb etadi.

Epik tafakkurning tadrijiy taraqqiyoti nuqtai nazaridan qaraganda, folkloridagi barcha janrlardan oldin, ayniqsa, afsonalardan oldingi stadial bosqich sifatida shakllanganligi taʻkidlanadi. Buni ularda faqat xalqimizning eng qadimgi mifologik tasavvurlari talqin etilgani, tarkibida inson personaj mutlaqo ishtirok etmagani, voqelik mifologik obrazlar orqali yoritilgani bemalol asoslaydi.

Oʻzbek miflari syujet tarkibini turkiy va boshqa xalqlar mifologiyasi bilan bogʻliq koʻplab qadimiy motivlar tashkil etadi. Shunga koʻra, ularning mazmun-mundariyasi rang-baranglik kasb etadi. Deyarli barcha miflarning syujeti bir yoki ikki epizoddan iborat boʻladi. Syujet voqealari koʻpincha tugundan boshlanadi. Miflar, asosan, eng qadimgi davr folklorining ilk bosqichida yaratilgan. Shuning uchun ular qadimgi davr folklori tizimidan oʻrin egallagan.

Jahon xalqlari folklorida miflar alohida oʻrin tutadi. Ayniqsa, jahon antik adabiyotini oʻrganishda mifologiya muhim vosita vazifasini oʻtaydi. Negaki, antik adabiyot mifologiya asosida yuzaga kelgan. Shuni eʼtiborga olib, rus adibi M.Gorkiy —adabiyotning boshi – folklor, —mifologiya xalq badiiy faoliyatining alohida badiiy ustqurmasi ekanini alohida taʻkidlaydi.

Mif yaxlit janr sifatida ogʻzaki ijodga mansub nasriy asarlar tizimida toʻliq holda saqlanib qolmagan. Faqat epos, ertak, afsona, qoʻshiq, topishmoq, marosim folklori, irim-sirimlar va turli ishonchlar bilan bogʻliq aytimlar tarkibida ayrim

mifologik syujet elementlari uchraydi, xolos. Ana shu mif qoldiqlarini, mifonim va mifologemalarni o'rganish uchun muhim zamin vazifasini o'taydi.

G'arb va Sharqning o'z mifologiyasi bo'lsa-da, ular bir-biridan keskin farq qilmaydi. Hatto grek mifologiyasi bilan Markaziy Osiyo xalqlarining islomga qadar bo'lgan miflari o'rtasida o'xshashliklar borligi aniqlangan.

Umuman, har ikki mintaqa folklori va adabiyoti uchun mushtarak hodisa bu mifologiya, asotirlar zaminida badiiy adabiyot namunalari yaratilganligidir. Bir so'z bilan aytganda, miflar qadim adabiyotning shakllanishi uchun katta zamin bo'lgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Aristotel "Поэтика" / Пер. М. Л. Гаспарова. — Аристотель. Сочинения: В 4-х т.. — М.: Мысль, 1983.
2. Jovliyev B.H "Badiiy asarda mifopoetik talqin va badiiy obraz" 10.00.08 PhD dissertatsiya
3. Losev A.F. "Диалектика мифа". — М.: Правда, 1990
4. Losev A.F. "История античной эстетики". М., 1969, с. 151 и сл., 6664 и сл. Библиография: с. 707 сл.
5. Izomovich, R. Z., & Fazliddinova, U. D. (2022, January). Implications from syntax for teaching a second language. In Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes (pp. 320-323). <https://conferenceseries.info/index.php/online/article/view/123>.
6. Z. I., & Saidov, K. S. (2022). Linguistic Economy as an Inseparable Law of Language Evolution. Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes, 8-12. https://uniwork.buxdu.uz/resurs/14162_1_B0C234AB2BF7FF280FE2B272EAEA790F05DDC162.pdf.
7. Rasulov, Z. I., & Saidov, K. S. (2022). Linguistic Economy as an Inseparable Law of Language Evolution. Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes, 8-12. <https://www.conferenceseries.info/index.php/online/article/view/28>.
8. Rasulov, Z. (2022). INFORMATION FORMING TOOLS (FACTORS) IN THE STRUCTURE OF DISCOURSE. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ

- (buxdu.Uz), 15(15). ИЗВЛЕЧЕНО ОТ
http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/6981.
9. Khudoyberdievna, S. Z. (2018). Questioning techniques in teaching English. Достижения науки и образования, (5 (27)), 60-61. <https://cyberleninka.ru/article/n/questioning-techniques-in-teaching-english>.
10. Саидова, З. Х. (2016). Обучение в сотрудничестве. Молодой ученый, (7), 701-703. <https://elibrary.ru/item.asp?id=25863421>.
11. Sanjar Kurbanov Saliyevich "THE INFLUENCE OF L1 (GERMAN) IN LEARNING ENGLISH LANGUAGE." International Journal of Education, Social Science & Humanities. FARS Publishers Impact factor (SJIF) = 6.786. Volume-11 | Issue-3 | 2023. <http://farspublishers.org/index.php/ijessh/article/view/622>.
12. Rakhmatova, M. (2016). DISCUSSION ON VALUES, CULTURE, AND LANGUAGES. In International Scientific and Practical Conference World science (Vol. 2, No. 11, pp. 40-42). ROST. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=27198684>.
13. Umidullayevna, Saidova Mukhayyo. "SEMANTIC ANALYSIS OF ENGLISH POETIC TERMS IN LITERARY DICTIONARIES." RESEARCH AND EDUCATION 1.1 (2022):38-46. <https://researchedu.org/index.php/re/article/view/682>.
14. Mohigul Ramazonovna Saparova. (2023). ABDULLA QODIRIYNING "O'TKAN KUNLAR" ROMANIDA PERSONAJLARNING ICHKI NUTQIDAGI BADIY TAHLIL USULLARI. International journal of education, social science & humanities. FARS publishers, 11(2), 778-782. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7678492>.
15. Saidovna, V. F. (2022). Turizm Atamalarining Shakllanishida Terminologiyaning Roli. Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes, 59-62. Retrieved from <https://conferenceseries.info/index.php/online/article/view/27>
16. Saidovna, V. F. (2022). The Usage of Pilgrimage Tourism Terms in the English Language. INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION, 1(4), 66-70. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/IJISE/article/view/170>.
17. Xayrulloeva, N. (2022). АМЕРИКА АДАБИЁТИДА ЭКО-ФИКШН ЖАНРИ: ИЛДИЗ, МОҲИЯТ ВА БЕЛГИЛАРИ: АМЕРИКА АДАБИЁТИДА ЭКО-ФИКШН ЖАНРИ: ИЛДИЗ, МОҲИЯТ ВА БЕЛГИЛАРИ. ЦЕНТР

